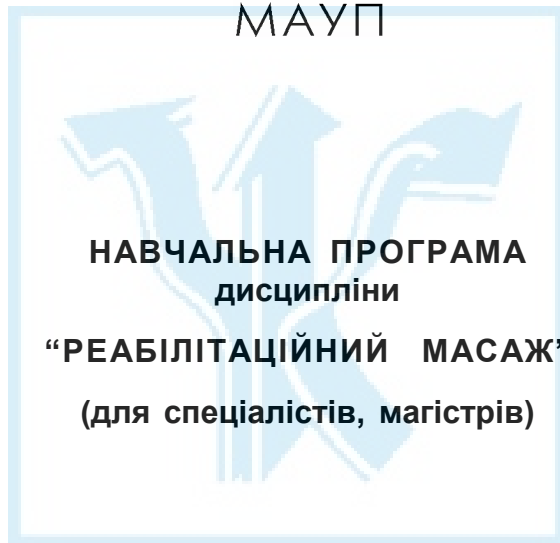

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

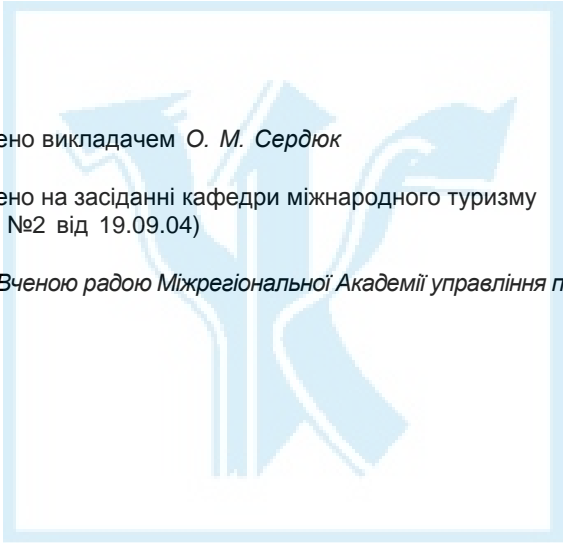
МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
“РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ МАСАЖ”
(для спеціалістів, магістрів)

МАУП

Київ 2005

Підготовлено викладачем *О. М. Сердюк*

Затверджено на засіданні кафедри фізичної реабілітації та рекреації
(протокол № 3 від 25.10.04)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Сердюк О. М. Навчальна програма дисципліни “Реабілітаційний масаж” (для спеціалістів, магістрів). — К.: МАУП, 2005. — 18 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, навчально-тематичний план, програмний матеріал до вивчення дисципліни “Реабілітаційний масаж”, вказівки і завдання до виконання контрольної роботи, контрольні питання до заліку, а також список рекомендованої літератури.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма дисципліни “Реабілітаційний масаж” розрахована на студентів, які навчаються за спеціальністю “Фізична реабілітація”.

Мета вивчення дисципліни — сформувати знання, вміння і практичні навички з проведення, залежно від виду захворювання, основних і допоміжних прийомів реабілітаційного масажу.

Завдання вивчення основ реабілітаційного масажу:

- сформувати теоретичні основи реабілітаційного масажу;
- визначити фізіологічні механізми дії прийомів реабілітаційного масажу на організм людини;
- правильно проводити основні та допоміжні прийоми реабілітаційного масажу;
- оволодіти методикою реабілітаційного масажу при захворюваннях різної етіології;
- оцінити вплив реабілітаційного масажу на організм людини.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН вивчення дисципліни “РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ МАСАЖ”

№ пор.	Назва теми
1	Введення в курс реабілітаційного масажу. Медико-біологічні основи реабілітаційного масажу
2	Гігієнічні вимоги до реабілітаційного масажу. Показання і протипоказання
3	Методика і техніка реабілітаційного масажу
4	Реабілітаційний масаж при захворюваннях суглобів
5	Реабілітаційний масаж при захворюваннях опорно-рухового апарату
6	Реабілітаційний масаж при травмах опорно-рухового апарату
7	Реабілітаційний масаж при захворюваннях і травмах периферійної і центральної нервових систем
8	Реабілітаційний масаж при захворюваннях серцево-судинної системи
9	Реабілітаційний масаж при захворюваннях дихальної системи
10	Реабілітаційний масаж при захворюваннях травної системи
11	Реабілітаційний масаж при гінекологічних захворюваннях
12	Реабілітаційний масаж при захворюваннях шкіри
13	Реабілітаційний масаж при захворюваннях очей
14	Мануальна терапія при остеохондрозі хребта

ПРОГРАМНИЙ МАТЕРІАЛ
до вивчення дисципліни

“РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ МАСАЖ”

Тема 1. Введення в курс реабілітаційного масажу.
Медико-біологічні основи реабілітаційного масажу

Поняття, предмет і завдання реабілітаційного масажу. Історія розвитку масажу. Основні поняття і визначення. Медико-біологічні основи реабілітаційного масажу.

Література [1–6; 10; 11; 36]

Тема 2. Гігієнічні вимоги до реабілітаційного масажу.
Показання і протипоказання

Вимоги до приміщення та інвентарю. Вимоги до масажиста. Вимоги до рук масажиста. Етапи розвитку спеціаліста в галузі масажу. Вимоги до людини, яку масажують. Положення масажиста і людини, яку масажують, під час масажу. Показання та протипоказання до використання реабілітаційного масажу.

Література [1–6; 20; 45; 46]

Тема 3. Методика і техніка реабілітаційного масажу

Поняття та визначення “методика масажу”, “техніка масажу”. Основні правила методики і техніки реабілітаційного масажу. Особливості вибору методики реабілітаційного масажу. Тривалість масажу. Прийоми масажу: основні, додаткові.

Література [1–7; 15–17; 30; 53]

Тема 4. Реабілітаційний масаж при захворюваннях суглобів

Загальна характеристика захворювань суглобів. Завдання масажу.

Методичні рекомендації до виконання реабілітаційного масажу. Показання і протипоказання. Масаж при вузликівому арт-

розі суглобів кисті. Масаж при деформуючому артрозі кульшового суглобу. Масаж при деформуючому артрозі колінного суглобу. Масаж при деформуючому артрозі скокового суглобу. Масаж при деформуючому артрозі ліктьового суглобу.

Література [1–7; 16; 20; 33; 46]

Тема 5. Реабілітаційний масаж при захворюваннях опорно-рухового апарату

Загальна характеристика захворювань опорно-рухового апарату. Завдання масажу. Методичні рекомендації до виконання реабілітаційного масажу. Показання і протипоказання. Масаж при шийно-грудному остеохондрозі. Масаж при попереково-крижовому остеохондрозі. Масаж при сколіозах. Масаж при плоскостопії.

Література [1–7; 16; 33; 46; 58; 59]

Тема 6. Реабілітаційний масаж при травмах опорно-рухового апарату

Загальна характеристика травм опорно-рухового апарату. Завдання масажу. Методичні рекомендації до виконання реабілітаційного масажу. Показання та протипоказання. Масаж при забиттях. Масаж при розтягуваннях. Масаж при переломах. Масаж при контрактурах. Масаж ампутаційної культі.

Література [1–7; 16; 20; 33; 46]

Тема 7. Реабілітаційний масаж при захворюваннях і травмах периферійної і центральної нервових систем

Загальна характеристика захворювань і травм периферійної та центральної нервових систем. Завдання масажу. Методичні рекомендації до виконання реабілітаційного масажу. Показання і протипоказання. Масаж при невриті лицьового нерву. Масаж при невралгії трійчастого нерву. Масаж при невралгії потиличного нерву. Масаж при невралгії міжреберних нервів. Масаж

при невралгії та невриті кульшового нерву. Масаж при дитячих церебральних паралічах. Масаж при в'ялих паралічах.

Література [1–7; 16; 20; 23; 33; 46]

Тема 8. Реабілітаційний масаж при захворюваннях серцево-судинної системи

Загальна характеристика захворювань серцево-судинної системи. Завдання масажу. Методичні рекомендації до виконання реабілітаційного масажу. Показання і протипоказання. Масаж при ішемічній хворобі серця та інфаркті міокарду. Масаж при гіпертонічній хворобі. Масаж при гіпотонічній хворобі. Масаж при пороках серця. Масаж при захворюваннях артерій і вен.

Література [1–7; 16; 20; 33; 46]

Тема 9. Реабілітаційний масаж при захворюваннях дихальної системи

Загальна характеристика захворювань дихальної системи. Завдання масажу. Методичні рекомендації до виконання реабілітаційного масажу. Показання і протипоказання. Масаж при хронічній пневмонії. Масаж при хронічних неспецифічних захворюваннях органів дихання.

Література [1–7; 16; 20; 33; 46]

Тема 10. Реабілітаційний масаж при захворюваннях травної системи

Загальна характеристика захворювань травної системи. Завдання масажу. Методичні рекомендації до виконання реабілітаційного масажу. Показання і протипоказання. Масаж при хронічному гастриті. Масаж при захворюваннях кишечника. Масаж при виразковій хворобі черева та дванадцятипалої кишки. Масаж при захворюваннях печінки та жовчного міхура.

Література [1–7; 16; 20; 33; 46]

Тема 11. Реабілітаційний масаж при гінекологічних захворюваннях

Загальна характеристика гінекологічних захворювань. Завдання масажу. Методичні рекомендації до виконання реабілітаційного масажу. Показання і протипоказання. Техніка гінекологічного масажу.

Література [1–7; 16; 20; 33; 46]

Тема 12. Реабілітаційний масаж при захворюваннях шкіри

Загальна характеристика захворювань шкіри. Завдання масажу. Методичні рекомендації до виконання реабілітаційного масажу. Показання і протипоказання. Масаж при сухій себорей волосяної частини голови. Масаж при передчасному випадінні волосся на голові. Масаж при псоріазі.

Література [1–7; 16; 20; 33; 46]

Тема 13. Реабілітаційний масаж при захворюваннях очей

Загальна характеристика захворювань очей. Завдання масажу. Методичні рекомендації до виконання реабілітаційного масажу. Показання і протипоказання. Масаж яблука ока. Масаж повік. Масаж роговиці.

Література [1–7; 16; 20; 33; 46]

Тема 14. Мануальна терапія при остеохондрозі хребта

Класифікація та клініка остеохондрозу. Методи обстеження хребта. Показання і протипоказання до мануальної терапії. Загальні принципи і мануальні прийоми. Техніка мануальної терапії на хребті.

Література [1–7; 16; 33; 44; 46; 47; 51]

ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Відповідно до навчального плану студенти виконують контрольну роботу. Номер варіанта завдання для контрольної роботи студент визначає за останньою цифрою номера своєї залікової книжки. Наприклад, якщо остання цифра номера залікової книжки “3”, то студент вибирає варіант “3”.

Для послідовного й чіткого викладення матеріалу слід скласти план роботи.

Під час виконання роботи необхідно використовувати джерела, наведені в навчальній програмі та рекомендовані на лекціях, а також підручники і нормативні акти, що відповідають темі роботи.

Обсяг контрольної роботи — не більше 20 сторінок формату А4. Контрольна робота повинна містити вступ, основну частину, висновки. Наприкінці роботи наводиться список використаної літератури, ставляться дата виконання і підпис.

Після перевірки контрольної роботи та одержання позитивної оцінки студент допускається до екзамену.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Варіант 1

1. Загальна характеристика захворювань суглобів.
2. Завдання реабілітаційного масажу при захворюваннях серцево-судинної системи. Показання і протипоказання.
3. Методичні рекомендації до виконання реабілітаційного масажу при захворюваннях травної системи.

Варіант 2

1. Загальна характеристика захворювань опорно-рухового апарату.
2. Завдання реабілітаційного масажу при захворюваннях і травмах периферійної та центральної нервових систем. Показання і протипоказання.
3. Методичні рекомендації до виконання реабілітаційного масажу при захворюваннях шкіри.

Варіант 3

1. Загальна характеристика травм опорно-рухового апарату.
2. Завдання реабілітаційного масажу при захворюваннях дихальної системи. Показання і протипоказання.
3. Методичні рекомендації до виконання реабілітаційного масажу при гінекологічних захворюваннях.

Варіант 4

1. Загальна характеристика захворювань і травм периферійної та центральної нервових систем.
2. Завдання реабілітаційного масажу при травмах опорно-рухового апарату. Показання і протипоказання.
3. Методичні рекомендації до виконання реабілітаційного масажу при захворюваннях очей.

Варіант 5

1. Загальна характеристика захворювань серцево-судинної системи.
2. Завдання реабілітаційного масажу при захворюваннях очей. Показання і протипоказання.
3. Методичні рекомендації до виконання реабілітаційного масажу при захворюваннях суглобів.

Варіант 6

1. Загальна характеристика захворювань дихальної системи.
2. Завдання реабілітаційного масажу при захворюваннях шкіри. Показання та протипоказання.
3. Методичні рекомендації до виконання реабілітаційного масажу при захворюваннях опорно-рухового апарату.

Варіант 7

1. Загальна характеристика захворювань травної системи.
2. Завдання реабілітаційного масажу при гінекологічних захворюваннях. Показання і протипоказання.
3. Методичні рекомендації до виконання реабілітаційного масажу при травмах опорно-рухового апарату.

Варіант 8

1. Загальна характеристика гінекологічних захворювань.
2. Завдання реабілітаційного масажу при захворюваннях травної системи. Показання і протипоказання.
3. Методичні рекомендації до виконання реабілітаційного масажу при захворюваннях дихальної системи.

Варіант 9

1. Загальна характеристика захворювань шкіри.
2. Завдання реабілітаційного масажу при захворюваннях опорно-рухового апарату. Показання і протипоказання.
3. Методичні рекомендації до виконання реабілітаційного масажу при захворюваннях і травмах периферійної та центральної нервових систем.

Варіант 10

1. Загальна характеристика захворювань очей.
2. Завдання реабілітаційного масажу при захворюваннях суглобів. Показання і протипоказання.
3. Методичні рекомендації до виконання реабілітаційного масажу при захворюваннях серцево-судинної системи.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Поняття, предмет і завдання реабілітаційного масажу.
2. Історія розвитку реабілітаційного масажу.
3. Основні поняття та визначення реабілітаційного масажу.
4. Медико-біологічні основи реабілітаційного масажу.
5. Вимоги до приміщення та інвентарю.
6. Вимоги до масажиста і його рук.
7. Етапи розвитку спеціаліста в галузі масажу.
8. Вимоги до людини, яку масажують. Положення масажиста і людини, яку масажують, під час масажу.
9. Показання і протипоказання до використання реабілітаційного масажу.
10. Визначення поняття “методика масажу”, “техніка масажу”.

11. Основні правила методики і техніки реабілітаційного масажу.
12. Особливості вибору методики реабілітаційного масажу.
13. Тривалість масажу.
14. Прийоми масажу: основні, додаткові.
15. Загальна характеристика захворювань суглобів. Завдання масажу.
16. Методичні рекомендації до виконання реабілітаційного масажу при захворюваннях суглобів.
17. Показання і протипоказання при захворюваннях суглобів.
18. Масаж при вузликівому артрозі суглобів кисті.
19. Масаж при деформуючому артрозі кульшового суглобу.
20. Масаж при деформуючому артрозі колінного суглобу.
21. Масаж при деформуючому артрозі скокового суглобу.
22. Масаж при деформуючому артрозі ліктьового суглобу.
23. Загальна характеристика захворювань опорно-рухового апарату. Завдання масажу.
24. Методичні рекомендації до виконання реабілітаційного масажу при захворюваннях опорно-рухового апарату.
25. Показання і протипоказання при захворюваннях опорно-рухового апарату.
26. Масаж при шийно-грудному остеохондрозі.
27. Масаж при попереково-крижовому остеохондрозі.
28. Масаж при сколіозах.
29. Масаж при плоскостопії.
30. Загальна характеристика травм опорно-рухового апарату. Завдання масажу.
31. Методичні рекомендації до виконання реабілітаційного масажу при травмах опорно-рухового апарату.
32. Показання і протипоказання до виконання реабілітаційного масажу при травмах опорно-рухового апарату.
33. Масаж при забиттях.
34. Масаж при розтягуваннях.
35. Масаж при переломах.
36. Масаж при контрактурах.
37. Масаж ампутаційної кінцівки.
38. Загальна характеристика захворювань і травм периферійної та центральної нервових систем. Завдання масажу.

39. Методичні рекомендації до виконання реабілітаційного масажу при захворюваннях і травмах периферійної та центральної нервових системи.
40. Показання і протипоказання до виконання реабілітаційного масажу при захворюваннях і травмах периферійної та центральної нервових систем.
41. Масаж при невриті лицьового нерву.
42. Масаж при невралгії трійчастого нерву.
43. Масаж при невралгії потиличного нерву.
44. Масаж при невралгії міжреберних нервів.
45. Масаж при невралгії та невриті кульшового нерву.
46. Масаж при дитячих церебральних паралічах.
47. Масаж при в'ялих паралічах.
48. Загальна характеристика захворювань серцево-судинної системи. Завдання масажу.
49. Методичні рекомендації до виконання реабілітаційного масажу при захворюваннях серцево-судинної системи.
50. Показання і протипоказання до виконання реабілітаційного масажу при захворюваннях серцево-судинної системи.
51. Масаж при ішемічній хворобі серця та інфаркті міокарду.
52. Масаж при гіпертонічній хворобі.
53. Масаж при гіпотонічній хворобі.
54. Масаж при пороках серця.
55. Масаж при захворюваннях артерій і вен.
56. Загальна характеристика захворювань дихальної системи. Завдання масажу.
57. Методичні рекомендації до виконання реабілітаційного масажу при захворюваннях дихальної системи.
58. Показання та протипоказання до виконання реабілітаційного масажу при захворюваннях дихальної системи.
59. Масаж при хронічній пневмонії.
60. Масаж при хронічних неспецифічних захворюваннях органів дихання.
61. Загальна характеристика захворювань травної системи. Завдання масажу.
62. Методичні рекомендації до виконання реабілітаційного масажу при захворюваннях травної системи.

63. Показання і протипоказання до виконання реабілітаційного масажу при захворюваннях травної системи.
64. Масаж при хронічному гастриті.
65. Масаж при захворюваннях кишечника.
66. Масаж при виразковій хворобі шлунку і дванадцятипалої кишки.
67. Масаж при захворюваннях печінки та жовчного міхура.
68. Загальна характеристика гінекологічних захворювань. Завдання масажу.
69. Методичні рекомендації до виконання реабілітаційного масажу при гінекологічних захворюваннях.
70. Показання і протипоказання до виконання реабілітаційного масажу при гінекологічних захворюваннях.
71. Техніка гінекологічного масажу.
72. Загальна характеристика захворювань шкіри. Завдання масажу.
73. Методичні рекомендації до виконання реабілітаційного масажу при захворюваннях шкіри.
74. Показання і протипоказання до виконання реабілітаційного масажу при захворюваннях шкіри.
75. Масаж при сухій себорей волосяної частини голови.
76. Масаж при передчасному випадінні волосся на голові.
77. Масаж при псоріазі.
78. Загальна характеристика захворювань очей. Завдання масажу.
79. Методичні рекомендації до виконання реабілітаційного масажу при захворюваннях очей.
80. Показання і протипоказання до виконання реабілітаційного масажу при захворюваннях очей.
81. Масаж яблука ока.
82. Масаж повік.
83. Масаж роговиці.
84. Класифікація і клініка остеохондрозу.
85. Методи обстеження хребта.
86. Показання і протипоказання до мануальної терапії.
87. Загальні принципи і мануальні прийоми.
88. Техніка мануальної терапії на хребті.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Белая Н. А., Петров И. Б.* Массаж лечебный и оздоровительный. — М.: Т-Око, 1994. — 270 с.
2. *Бирюков А. А.* Массаж: Учебник. — М.: Физкультура и спорт, 1988.
3. *Васичкин В. И.* Справочник по массажу. — Л.: Медицина, 1991. — 192 с.
4. *Латогуз С. И.* Руководство по технике массажа и мануальной терапии. — Ростов н/Д: Феникс; Харьков: Торсинг. — 2002. — 512 с.
5. *Тюрин А. М., Васичкин В. И.* Техника массажа. — Л.: Медицина, 1979.
6. *Фокин В. Н.* Полный курс массажа: Учеб. пособие. — М.: ФАИР-Пресс, 2004. — 512 с.

Додаткова

7. *Белая Н. А.* Руководство по лечебному массажу. — М.: Медицина, 1974.
8. *Бирюков А. А.* Спортивный массаж: Пособие. — М.: Физкультура и спорт, 1972.
9. *Бирюков А. А.* Баня и массаж. — Минск: Полымя, 1989.
10. *Бирюков А. А.* Массаж в борьбе с недугами. — М.: Сов. спорт, 1991.
11. *Бирюков А. А.* Массаж — спутник здоровья. — М.: Просвещение, 1992.
12. *Бирюков А. А.* Учитесь делать массаж. — М.: Азбука, 1995.
13. *Бирюков А. А.* Массаж для всех. — М.: Аппадия, 1996.
14. *Бирюков А. А.* Массаж и самомассаж. — Ростов н/Д, 1999.
15. *Бирюков А. А., Васильева В. Е.* Спортивный массаж: Учебник. — М.: Физкультура и спорт, 1981.
16. *Васичкин В. И.* Лечебный и гигиенический массаж. — Минск, 1995.

17. *Васичкин В. И.* Все о массаже. 1000 советов. — М.: АСТ-Пресс, 1999.
18. *Вельховер Е. С., Кушнир Г. В.* Экстерорецепторы кожи. — Кишинев: Штиинца, 1984.
19. *Вербов А. Ф.* Основы лечебного массажа. — М.: Медгиз, 1947.
20. *Вербов А. Ф.* Основы лечебного массажа. — М.: Медицина, 1991.
21. *Волынский Ю. Д.* Исцеляющие руки: Практ. энцикл. массажа. — М.: Пластик информ, 1992.
22. *Глезер О., Долихо А. В.* Сегментарный массаж. — М., 1990.
23. *Голдблат Ю. В.* Точечный и линейный массаж в неврологии. — Л.: Медицина, 1989.
24. *Дембо А. Г.* Спортивная медицина и лечебная физкультура. — М.: Физкультура и спорт, 1973.
25. *Дембо А. Г.* Спортивная медицина и лечебная физкультура. — М.: Физкультура и спорт, 1979.
26. *Дубровский В. И.* Применение сегментарного массажа при травмах и заболеваниях у спортсменов: Метод. рекомендации. — М., 1976.
27. *Дубровский В. И.* Методическое пособие по массажу и мануальной терапии (для слушателей курсов). — М., 1981.
28. *Дубровский В. И.* Основы сегментарно-рефлекторного массажа. — М.: Физкультура и спорт, 1982.
29. *Дубровский В. И.* Применение мазей, гелей, кремов при травмах и заболеваниях у спортсменов: Метод. рекомендации. — М., 1986.
30. *Дубровский В. И.* Все виды массажа. — М.: Молодая гвардия, 1992.
31. *Дубровский В. И.* Все о массаже. — М.: Физкультура и спорт, 1993.
32. *Дубровский В. И.* Спортивный массаж. — М.: ШАГ, 1994.
33. *Дубровский В. И.* Лечебный массаж. — М.: Медицина, 1995.

34. *Дубровский В. И., Дубровская Н. М.* Практическое пособие по массажу. — М.: ШАГ, 1993.
35. *Егоров Ю.* Здоровье — своими руками. — М.: Летавр, 1995.
36. *Еремушкин М. А.* История массажа. — М., 1996.
37. *Зоде-Файхтеншлагер Ф., Вайгльховер М.* Исцеляющие ноги. — М.; СПб.: Питер, 1994.
38. *Исаев Ю. А.* Сегментарно-рефлекторный и точечный массаж в клинической практике. — К., 1993.
39. *Киров Г. А., Назаренко Г. Ф.* Массаж (книга для самостоятельного овладения массажем). — М., 1992.
40. *Киров Г. А.* Массаж для всех. — М.: Эльф-М, 1994.
41. *Козлов В. И.* Анатомия человека. — М.: Физкультура и спорт, 1978.
42. *Красикова И. С.* Энциклопедия массажа. — СПб.: Репекс, 1996.
43. *Красновский А. А.* Самоисцеление. — М.: Панорама, 1993.
44. *Кругляков С. В.* 100 приемов мануальной терапии. — М.: Сов. спорт, 1997.
45. *Куничев Л. А.* Лечебный массаж: Справочник. — Л.: Меридиан, 1979.
46. *Куничев Л. А.* Лечебный массаж: Практ. руководство. — Киев, 1984.
47. *Левит К., Захсе И., Янда В.* Мануальная медицина. — М.: Медицина, 1993.
48. *Лейбольд Г.* Рефлексотерапия зон стопы (техника массажа и рекомендации по применению терапии рефлексных зон стопы). — М.: Кристина и К^о, 1993.
49. *Покровский В. И.* Краткая медицинская энциклопедия. — В 2 т. — М.: Крон-Пресс, 1994.
50. *Прохоров А. М.* Советский энциклопедический словарь. — М.: Сов. энцикл., 1985.
51. *Ситель А. Б.* Мануальная терапия. — М.: Медицина, 1993.
52. *Тютюрин А. М.* Массаж. Традиционный и нетрадиционный. — СПб.: Питер, 1995.

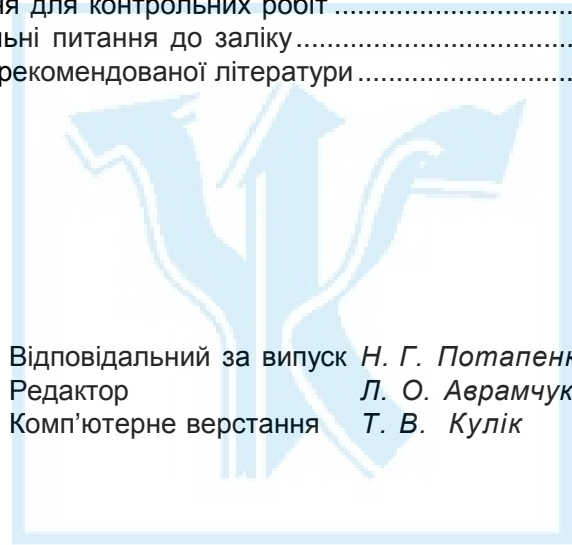

53. *Фокин В. Н.* Учебное пособие по массажу. — М., 1995.
54. *Фокин В. Н.* Методические рекомендации по восточному традиционному массажу. — М., 1996.
55. *Фокин В. Н.* Методическое пособие по массажу. — М., 1996.
56. *Фокин В. Н.* Краткий курс массажа. — М.: ФАИР, 1999.
57. *Штеренгерц А. Е., Белая Н. А.* Массаж для взрослых и детей. — К., 1996.
58. *Яковлев Н. А.* Поясничный остеохондроз. — М., 1996.
59. *Яковлев Н. А.* Шейный остеохондроз. — М., 1997.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Навчально-тематичний план вивчення дисципліни “Реабілітаційний масаж”	3
Програмний матеріал до вивчення дисципліни “Реабілітаційний масаж”	4
Вказівки до виконання контрольної роботи	8
Завдання для контрольних робіт	8
Контрольні питання до заліку	10
Список рекомендованої літератури	14

Відповідальний за випуск *Н. Г. Потапенко*
Редактор *Л. О. Аврамчук*
Комп'ютерне верстання *Т. В. Кулік*

МАУП
Зам. № ВКЦ-2171

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП